

SUN'IY INTELLEKT VA DAVLAT XIZMATI: INSON OMILISIZ HALOLLIKKA BIR QADAM

To'rabayeva Ziyoda Yakubovna

Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va

Korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrasida katta o'qituvchisi

saarlandesziyoda@mail.ru

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada davlat xizmatlarini ko'rsatishda inson omili, ortiqcha byurokratiya va korrupsiya xavfini kamaytirish, bunda sun'iy intellektning ishtirokini ta'minlash, xalqaro tajriba asosida sud-huquq, ayniqsa tergov institutini raqamlashtirish orqali inson huquqlari himoyasini kuchaytirish, bunda jinoyat haqidagi arizani qabul qilishdan boshlab, ishni sudga o'tkazishgacha bo'lgan bosqichlarga sun'iy intellekt texnologiyalari joriy etilishini huquqiy va moddiy-texnik jihatdan amaliyotga tadbir etish masalalari ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: davlat xizmati, sun'iy intellekt, korrupsiya, raqamlashtirish.

Xalqaro tahlillarga ko'ra, 2030-yilga borib sun'iy intellekt jahon iqtisodiyotiga 20 trillion dollardan ortiq qo'shimcha qiymat olib kirishi kutilmoqda. Bu jarayon O'zbekistonni ham chetlab o'tayotgani yo'q. Murojaatnomada belgilangan eng muhim yangiliklardan biri – 2026-yildan boshlab Elektron hukumat platformasining tubdan yangilanishidir. Yangi tizim orqali mingdan ortiq davlat xizmatlari, 5 mingdan ziyod funktsiya va vazifalar, 200 ta ma'lumotlar bazasi hamda 100 mingga yaqin davlat xizmatchilarining vakolatlari yagona raqamli platformaga integratsiya qilinadi. Eng muhimi, fuqarolardan kelib tushadigan murojaatlarni qabul qilish, ijrochilarga taqsimlash va ijro muddatini nazorat qilish jarayonlari sun'iy intellekt orqali amalga oshiriladi. Bu esa davlat xizmatlarida inson omili, ortiqcha byurokratiya va korrupsiya xavfini keskin kamaytirish imkonini beradi. Oddiy misol: yangi uy qurgan fuqaro kerakli kadastr hujjatini olish uchun murojaat qilganida, tizim avtomatik ravishda uni elektr, gaz va suv tarmoqlariga ulash masalalarini ham bir vaqtning o'zida hal qilib beradi. Bunday proaktiv xizmatlar soni 2026-yilda 100 tadan oshirilishi rejalashtirilgan. Sud qarorlari ijrosini ta'minlashda ham sun'iy intellektdan foydalanish rejalashtirilgan. Kelgusi ikki yil ichida majburiy ijro harakatlarining kamida 30 foizi inson aralashuvisiz, avtomatik tarzda amalga oshirilishi belgilangan. Bu fuqaro va tadbirkorlarning buzilgan huquqlarini tezkor tiklashda muhim ahamiyat kasb etadi. Sun'iy intellekt davlat xizmatlarini yanada tezkor, aniq va samarali qilish imkonini beradi. Masalan, chat-botlar orqali fuqarolar 24/7 rejimda huquqiy va ma'muriy savollariga javob olish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Ma'lumotlarni chuqur tahlil qilish orqali ijtimoiy nafaqa, pensiya va boshqa xizmatlar manzilli va adolatli taqdim etiladi. Shu bilan birga, sun'iy intellektni joriy etish katta moliyaviy resurslar, malakali kadrlar va sifatli ma'lumotlar bazasini talab qiladi. Shu bois bu jarayonda axloqiy me'yorlar, ma'lumotlar xavfsizligi va jamoatchilik ishonchi ustuvor ahamiyatga ega bo'lishi shart. Prezident Murojaatnomasida belgilangan vazifalar davlat boshqaruvini tubdan transformatsiya qilish, "davlat –xalq uchun" tamoyilini amalda ro'yobga chiqarishga qaratilgan. Sun'iy intellekt esa ushbu jarayonda adolat, shaffoflik va samaradorlikni ta'minlovchi asosiy vositalardan biriga aylanmoqda. Bu islohotlar natijasida fuqarolar davlat xizmatlaridan rozi bo'ladigan, sud tizimiga ishonch ortadigan va korrupsiyaga murossasiz jamiyat shakllanishiga mustahkam zamin yaratiladi. Eng muhimi, sun'iy

intellekt asosida shakllanayotgan zamonaviy boshqaruv tizimi jamiyatda qonunga ishonchni mustahkamlash, sud adolatini ta'minlash va davlat bilan fuqaro o'rtasidagi mas'uliyatli muloqotni yanada kuchaytirishga xizmat qilmoqda. Bu esa yangi O'zbekistonni barpo etish yo'lida qonun ustuvorligi, adolat va inson qadrini eng oliy qadriyat sifatida qaror toptirishga xizmat qiladi.

Sun'iy intellekt texnologiyalari iqtisodiyotdan tortib, ta'lim, tibbiyot, qishloq xo'jaligi va boshqaruv tizimigacha chuqur kirib bormoqda. Yil boshida 2030-yilga borib, dunyo iqtisodiyotida sun'iy intellekt hajmi 15 trillion dollarga yetishi prognoz qilingan bo'lsa, hozirgi tahlillar mazkur raqam 20 trillion dollardan ortishini ko'rsatmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2025-yil 26-dekabrdagi Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasi "So'nggi to'qqiz yilda biz sizlar bilan, el-yurtimiz bilan birgalikda katta taraqqiyot yo'lini bosib o'tdik. Iqtisodiyotimiz yangidan shakllandi, bozor munosabatlarini, ijtimoiy himoyani kengaytirdik, qonun ustuvorligini mustahkamladik. Eng muhimi, islohotlarimiz samarasini har bir mahalla, har bir xonadon va har bir inson kundalik hayotida his qilmoqda. Bir so'z bilan aytganda, biz islohotlarni aniq amaliy natijaga aylantirishni o'rgandik. Buning tasdig'ini tobora yangicha qiyofa kasb etib borayotgan shahar va qishloqlarimizda, zamonaviy korxonalar, savdo-servis maskanlari, maktab, bog'cha va shifoxonalar, obod ko'cha va mahallalar, transport-logistika tizimi, raqamli xizmatlar misolida yaqqol ko'rish mumkin", deb ta'kidladi.

Mazkur murojaatnomada **oltinchi ustuvor yo'nalishimiz bo'lgan zamonaviy davlat boshqaruvi va adolatli sud-huquq tizimi borasidagi islohotlarni takomillashtirishga bag'ishlanib, unga ko'ra** 2026-yildan boshlab Elektron hukumat platformasi tubdan yangilanadi. Endi barcha davlat idoralarning 1 mingdan ziyod davlat xizmatlari; 5 mingdan ortiq funktsiya va vazifalari; 200 ta ma'lumot bazasi va axborot tizimi; 100 mingdan ziyod davlat xizmatchisining mahalla, tuman, viloyat, respublika darajasidagi vakolatlari Yagona raqamli platformaga integratsiya qilinishi belgilandi.

Platformaga kelib tushgan murojaatlar, ularni ijrochilarga taqsimlash va ko'rib chiqish muddatini nazorat qilish sun'iy intellekt orqali amalga oshiriladi.

Sodda qilib aytganda, mahalladan tortib respublika darajasida hal bo'ladigan har bir masalaning ijrochisi, muddati, resursi bir joyda ko'rinib turadi.

Eng muhimi, davlat xizmatlarini ko'rsatishda inson omilisiz, korrupsiya va ortiqcha byurokratiyadan xoli ekotizim yaratamiz. Davlat xizmatlarini proaktiv va jamlanma shaklda ko'rsatish tizimini rivojlantirish asosiy maqsad qilib qo'yildi. Kelgusi yilda Namangan, Surxondaryo viloyatlari va Toshkent shahri, shuningdek, ulardagi tuman va mahallalarda qurilish, adliya, oliy ta'lim, soliq idoralari va ularning viloyat, tuman bo'limlarida ushbu platformani to'liq sinovdan o'tkazishi belgilandi.

Tergov institutini raqamlashtirish orqali inson huquqlari himoyasini kuchaytirish, bunda jinoyat haqidagi arizani qabul qilishdan boshlab, ishni sudga o'tkazishgacha bo'lgan bosqichlarga sun'iy intellekt texnologiyalari joriy etilishi va inson omili qisqartirilishi masalasi ilgari surildi. Sud qarorlari ijrosini so'zsiz ta'minlamay turib, fuqaro va tadbirkorlar huquqining ishonchli tiklanishiga erishib bo'lmaydi. Shu bois majburiy ijro jarayoniga samarali muqobil mexanizmlarni ham kiritamiz. Natijada sohaga sun'iy intellekt joriy etilib, kelgusi ikki yilda ijro harakatlarining 30 foizi inson omilisiz amalga oshiriladi.

Asosiy maqsadlar:

• **Xalq bilan muloqotni kuchaytirish:** «Xalq davlat organlariga emas, davlat organlari xalqqa xizmat qilishi kerak» tamoyilini to'liq joriy etish.

- **Davlat boshqaruvini raqamlashtirish:** Barcha jarayonlarni shaffof va tezkor qilish.
- **Sud tizimini isloh qilish:** Sudlarning haqiqiy mustaqilligini ta'minlash, qonun ustuvorligini ta'minlash.
- **Korrupsiyaga qarshi kurash:** Korrupsiyani oldini olish va unga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish.

Sun'iy intellekt texnologiyalari orqali davlat idoralari fuqarolarni yanada aniq va sifatli xizmatlar bilan ta'minlashi mumkin. Misol uchun, chat-botlar fuqarolarga o'z savollariga 24/7 javob berish imkoniyatini yaratadi, bu esa odamlar bilan ishlashda yuzaga keladigan vaqt cheklovlarini bartaraf etadi. Shuningdek, sun'iy intellekt tizimlari yordamida davlat organlari fuqarolarga xizmat ko'rsatish jarayonlarini yanada tezlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Buning natijasida, fuqarolar xizmat olish uchun uzoq kutish vaqtini kamaytirishlari mumkin. Davlat xizmatlarini ko'rsatishda samaradorlikni oshirishda sun'iy intellekt tizimlari orqali avtomatik jarayonlarni joriy etish muhim ahamiyatga ega. Misol uchun, davlat organlari SI yordamida byurokratik jarayonlarni avtomatlashtirishi mumkin, bu esa ularning ish faoliyatini tezlashtiradi va xatoliklarni kamaytiradi. Sun'iy intellekt tizimlari orqali soliq to'lovchilarining ma'lumotlarini avtomatik tarzda qayta ishlash va tahlil qilish, soliq yig'ish jarayonlarini sezilarli darajada soddalashtiradi va samaradorligini oshiradi.

Sun'iy intellektning yana bir afzalligi — bu resurslarni samarali ishlatish imkoniyatini yaratadi. Avtomatlashtirilgan tizimlar yordamida xodimlarning ish yukini kamaytirish va ular vaqtini faqat murakkab vazifalarni bajarishga sarflash mumkin. Bu esa davlat idoralarning iqtisodiy samaradorligini oshiradi. Masalan, onlayn xizmatlar orqali fuqarolar o'zlari kerakli ma'lumotni osongina topishlari mumkin, bu esa davlat organlaridagi xodimlarning ortiqcha ish yukini kamaytiradi. SI tizimlari ma'lumotlarni chuqur tahlil qilish imkonini beradi, bu esa davlat idoralarning qabul qiladigan qarorlarini yanada aniq va to'g'ri qilish imkonini beradi. Misol uchun, sun'iy intellekt yordamida ijtimoiy yordamlar, pensiya to'lovlari va boshqa ijtimoiy ta'minot tizimlarida fuqarolarni to'g'ri va adolatli ravishda ta'minlash mumkin. Bu tizimlar fuqarolarning tarixiy ma'lumotlarini tahlil qilib, ularning ehtiyojlariga mos xizmatlarni taqdim etadi. Sun'iy intellekt tizimlarini joriy etish uchun katta moliyaviy va texnik resurslar talab etiladi. Har bir davlat organi uchun zarur bo'lgan SI tizimlarini yaratish va ularga xodimlarni o'rgatish katta mablag' va vaqt talab qiladi. Shu bilan birga, texnologiyalarga bo'lgan talabning oshishi bilan bu sohadagi mutaxassislarning yetishmasligi muammosi ham yuzaga kelishi mumkin.

Sun'iy intellekt (SI) hukumatlar qanday ishlashini inqilob qilmoqda, davlat xizmatlarini qayta shakllantirmoqda va shaffoflikni oshirmoqda. Hukumatlar sun'iy intellekt asosidagi yechimlardan foydalanish orqali ma'muriy muammolarni hal qilishi, xizmatlar ko'rsatishni yaxshilashi va siyosat ishlab chiqishni optimallashtirishi mumkin. Ushbu maqola SI ning davlat sektoriga o'zgartiruvchi ta'sirini o'rganadi, u davlat xizmatlarini qanday yaxshilashi va shaffoflikni ta'minlashga qaratilgan. SI hukumat faoliyatini modernizatsiya qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ma'lumotlar tahlili, mashinani o'rganish va avtomatlashtirish kabi sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalangan holda hukumatlar turli funktsiyalarda samaradorlikni oshirmoqda.

SIning katta ma'lumotlar to'plamini qayta ishlash va tahlil qilish qobiliyati hukumatlarga davlat xizmatlarini ko'rsatishni optimallashtirish imkonini beradi. Masalan, sun'iy intellekt sog'liqni saqlash, transport va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimlari kabi xizmatlarning samarasizligini va yaxshilash sohasini aniqlash uchun fuqarolarning fikr-mulohazalarini, ijtimoiy media ma'lumotlarini va sensor ma'lumotlarini tahlil qilishi mumkin [1]. Hukumatlar tendensiyalarni bashorat qilish va resurslarni

yanada samaraliroq taqsimlash uchun sun'iy intellektdan tobora ko'proq foydalanmoqda. Masalan, sun'iy intellekt ilovalari davlat xizmatlariga bo'lgan talabni prognozlashi va resurslarni qayerga taqsimlashni taklif qilishi mumkin, bu esa xizmatlar eng zarur bo'lgan joyda yetkazilishini ta'minlaydi. Bunday proaktiv yondashuv yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni yuzaga kelishidan oldin hal qilishga yordam beradi va shu orqali davlat xizmatlari sifatini oshiradi.

Ma'muriy yuklarni kamaytirish. Hukumatdagi ma'muriy vazifalar ko'p vaqt va resurslarni talab qilishi mumkin. SI ma'lumotlarni kiritish, shakllarni qayta ishlash va hujjatlarni ko'rib chiqish kabi muntazam jarayonlarni avtomatlashtirish orqali bu yuklarni engillashtirishga yordam beradi. Ushbu avtomatlashtirish davlat xizmatchilariga ko'proq strategik vazifalarga e'tibor qaratish imkonini beradi va umumiy samaradorlikni oshiradi [3]. Sun'iy intellektga asoslangan chatbotlar avtomatlashtirishning bir misolidir. Ushbu virtual yordamchilar fuqarolarning umumiy so'rovlarini ko'rib chiqadi, 24/7 xizmat ko'rsatadi va inson aralashuviga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi. Bu nafaqat javob berish vaqtini tezlashtiradi, balki fuqarolarning foydalanish imkoniyatini ham yaxshilaydi. Bundan tashqari, SI katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish va qaror qabul qilishni qo'llab-quvvatlaydigan tushunchalarni taqdim etish orqali siyosatni optimallashtirishni osonlashtiradi. Masalan, sun'iy intellekt siyosatni o'zgartirish va takomillashtirish haqida ma'lumot beruvchi tendentsiyalarni aniqlashga yordam beradi, siyosat yanada samaraliroq va jamoatchilik ehtiyojlariga javob beradi. SI boshqaruvda shaffoflikni oshirishga sezilarli hissa qo'shadi. Ma'lumotlarga asoslangan qarorlarni qabul qilish orqali hukumatlar kattaroq mas'uliyat va ochiqlik bilan ishlay oladilar. Sun'iy intellekt tizimlari ish faoliyatini kuzatishi, xizmatlar ko'rsatish ko'rsatkichlarini kuzatishi va hukumat operatsiyalari bo'yicha real vaqt rejimida fikr-mulohazalarni taqdim etishi mumkin. Hukumat tomonidan sun'iy intellektni qabul qilish bir qator muammolarga duch keladi. Asosiy muammolardan biri bu SI ni samarali amalga oshirish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarning yetishmasligi. Buyuk Britaniyada davlat organlarining 70 foizi ko'nikmalardagi bo'shliqlar ularning sun'iy intellektni o'zlashtirish harakatlariga to'sqinlik qilganini ma'lum qildi. Ta'lim va rivojlanish orqali ushbu malaka yetishmasligini hal qilish SI ning davlat sektoridagi salohiyatini maksimal darajada oshirish uchun juda muhimdir. Yana bir qiyinchilik - bu davlat ma'lumotlarining sifati va foydalanish imkoniyati. Ko'pgina agentliklar eskirgan tizimlar va past ma'lumotlar sifati bilan kurashmoqda, bu esa SI dan samarali foydalanishga to'sqinlik qilmoqda. Ma'lumotlar infratuzilmasi va sifatini yaxshilash sun'iy intellektning to'liq afzalliklarini amalga oshirish uchun juda muhimdir. Bundan tashqari, izchil strategiyalar va boshqaruv tizimlarining yo'qligi SI ni qabul qilishga to'sqinlik qilishi mumkin. Hukumatlar SI tashabbuslarini samarali boshqarish uchun aniq javobgarlik, amalga oshirish strategiyalari va ishlash ko'rsatkichlarini o'z ichiga olgan keng qamrovli rejalarga muhtoj.

Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali (YSIDXP, my.gov.uz) orqali SI asosida ko'rsatiladigan xizmatlar ulushini 10% ga yetkazish; Hukumatning Sun'iy Intellektga Tayyorlik Indeksida (Government SI Readiness Index) O'zbekistonni birinchi 50 ta davlat qatoriga kiritish maqsad qilingan. Aholi va tadbirkorlarga qulaylik yaratish maqsadida, Adliya vazirligi sun'iy intellekt asosida chat-botlar va avtomatlashtirilgan huquqiy tahlil tizimlarini joriy qilmoqda. Bu xizmatlar davlat xizmatlarini shaffof va samarador qilishga qaratilgan. "Katta ma'lumotlar" (Big Data) bazasini yaratish rejalashtirilgan, bu orqali ilmiy-amaliy tadqiqotlar va davlat xizmatlarida axborot almashuvi samaradorligi oshadi. "Mohirdev" kompaniyasi bilan hamkorlikda "Raqamli hukumat"ni rivojlantirish loyihalari amalga oshirilmoqda. Bu loyiha davlat xizmatlarini qulay va samarali qilishga qaratilgan. Bu ko'rsatkichlar O'zbekistonning raqamli transformatsiya yo'lidagi muhim qadamlari hisoblanadi.

Sun'iy intellekt texnologiyalarini davlat xizmatlarida qo'llash xizmatlar sifatini oshirish, samaradorlikni kuchaytirish va fuqarolarga tezkor va aniq xizmat ko'rsatishda ulkan salohiyatga ega. Avtomatlashtirish, shaxsiylashtirish, ma'lumotlar tahlili va resurslarni optimallashtirish orqali davlat idoralari yanada shaffof va sezgir tizim yaratishi mumkin. Biroq, bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish axloqiy masalalar, ma'lumotlar sifati va fuqarolar ishtirokiga e'tibor qaratishni talab qiladi. Hukumatlar sun'iy intellekt imkoniyatlarini jamoatchilik manfaatiga yo'naltirishda ishonch va mas'uliyatni ustuvor qo'yishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Respublika mahallalarida xavfsiz muhitni yaratish yo'nalishida yaxlit manzilli ishlash tizimini joriy etishga qaratilgan qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi 05.01.2026 yildagi PQ-1-son qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasi. 2025-yil 26-dekabr.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 26.11.2025 yildagi "O'zbekiston Respublikasida yuridik ta'lim va ilm-fanni yanada isloh qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-232-son Farmoni